

Chữ “Heo” Trong Tiếng Việt

Năm Đinh Hợi đi đâu ai ai cũng thấy heo. Những tạp chí, tranh vẽ, đài truyền hình và truyền thanh đâu đâu cũng nghe nhắc đến chữ này. Các em học sinh trường Việt Ngữ Văn Lang háo hức cùng nhau tô màu, vẽ tranh và viết nhiều thơ văn mừng Xuân Đinh Hợi. Những tác phẩm trẻ con thô sơ nhưng tràn ngập hình ảnh những con heo; heo lớn, heo con đủ hình dáng và màu sắc. Ngay cả những đứa bé học sinh lớp Mẫu Giáo còn đang tập đánh vần cũng đều biết chữ “heo”! Đối với các em, chữ “heo” chỉ có một ý nghĩa giản dị duy nhất là con heo, thịt heo, hay heo quay mà các em hay ăn. Nhưng thật ra trong ngôn ngữ phong phú và đa dạng của tiếng Việt Nam, nhất là trong văn chương và âm nhạc, chữ “heo” được sử dụng rất rộng rãi và mang đến rất nhiều ý nghĩa khác lạ không ngờ.

Trong tiếng Việt, danh từ “heo” có nghĩa chính là con heo, hay con lợn. Từ đó người ta thường nói thịt heo, heo quay, heo sữa, heo nái, heo rừng; hay bánh lỗ tai heo, vân vân... Trong thành ngữ Việt Nam chữ “heo” rất thông dụng qua những câu nói bình dân như “*nói toạc móng heo*”, “*ở dơ như heo*”, “*mập như heo*”, “*làm biếng như heo*”, thậm chí “*ngu như heo*” (nói chung bao nhiêu cái xấu trên đời đều đổ lên đầu con vật hiền lành và tội nghiệp này!). Trong tiếng Mỹ cũng có những thành ngữ thông dụng như “*to make a pig of oneself*” (ăn phàm, ăn tham, ăn uống thô tục như heo), “*to buy a pig in a poke*” (mua vật gì mà không được trông thấy hay biết rõ, tiếng Việt mình hay nói là “mua trâu về bóng”), hay “*pigs might fly*” (biết đâu một chuyện thần kỳ hay phép màu có thể xảy ra).

Khi nghe tiếng “heo” cụt ngủn ai cũng hình dung đến một con vật mập mạp, bản thủ, nặng nề ột ệt, hay (khi đang đói bụng) một miếng thịt heo quay đa giòn béo ngậy thơm phứt! Tuy nhiên, trong văn chương và âm nhạc Việt Nam khi chữ này được chuyển sang sử dụng với những từ khác nó lại mang ý nghĩa hoàn toàn khác hẳn. Chữ “heo” không còn mang âm điệu nặng nề thô tục, mà trái lại nó trở nên nhẹ nhàng và đôi khi mang chất giọng thơ văn nghe rất hay. Một vài thí dụ như:

heo: Diễn tả khí hậu hanh khô, thường vào dịp chuyển tiếp giữa thu sang đông.

“*Gió heo lành lạnh thổi về*
Thương người quan ái lòng tê tái sâu”
[Ca dao]

“*Heo đường leo lên ngọn*” [Tục ngữ]

heo may: Dịch thoát chữ “Lý Phong”, nghĩa là “Gió cá chép”. Theo truyền thuyết, vào mùa thu, cá chép theo nước sông về hội ở Vũ Môn để chuẩn bị hóa thành rồng. Gió vào mùa này gọi là “Gió cá chép”.

Tháng tư cá đi ăn thề,
Tháng tám cá về hội ở Vũ môn”

Trong văn chương và nhất là âm nhạc Việt Nam chúng ta thường nghe “*gió heo may*”:

Gió heo may đã về, chiều tím loang vĩa hè,
và gió buông tóc thề...”

[Nhìn Những Mùa Thu Đi – Trịnh Công Sơn]

hay:

*“Lạnh lùng sương rơi heo may,
Buồn se sắt nhớ thu xưa,
Tôi nhớ em chiều gió mưa...”*

[Thu Ca - Phạm Mạnh Cường]

heo hút: Hẻo lánh và hiu quạnh. *Đi xuống lũng sâu heo hút* [Huy Cận]. Chữ này đồng nghĩa với “đèo heo hút gió”. Tuy nhiên trong đối thoại thực tế người ta hay nói “*Ở nơi đèo heo hút gió*”, chứ ít ai nói “*Ở nơi heo hút*”.

heo hắt (desolate): Cảnh vật heo hắt (hoang tàn, tiêu điều). Sống cuộc đời heo hắt (cô độc).

*“Thu ngàn heo hắt sâu mây
Nhớ sao... nhớ quá! Những ngày tuổi xanh.
Sớm chiều đằm ấm vây quanh
Cùng bên Cha Mẹ! Chị – anh – em mình!”*

[Lời Mẹ Ru - thơ Tâm Bình]

*“Đừng chèo trôi theo cảnh hắt heo,
Đường đi thiên theo quán cheo leo.
Lọp lều mái cỏ tranh xơ xác,
Xo kẽ kèo tre đốt khăng kheo”*
[Quán Khánh - thơ Hồ Xuân Hương]

Trong bài Quán Khánh, chữ *heo hắt* đã được linh động đổi thành “*hắt heo*” để giữ vần điệu trong thơ.

Chữ “heo” sử dụng trong *heo heo, heo may, heo hút, heo hắt* hoàn toàn không có một sự tương quan (correlation) nào với “con heo” cả. Đây chính là một trong những tính cách đa dạng và phong phú của tiếng Việt. Chỉ cần đổi một con dấu, hay sử dụng trong trường hợp khác nhau thì ý nghĩa của nó hoàn toàn thay đổi. Thêm vào đó, trong văn chương – nhất là lãnh vực âm nhạc - ngôn ngữ Việt Nam thường được thay đổi rất linh động, đôi khi trở thành phức tạp hơn không giống như ngôn ngữ nói chuyện hằng ngày.

Do sự phong phú và đa dạng đó, đối với các em học sinh Văn Lang nói riêng và những đứa trẻ Việt Nam trưởng thành ở hải ngoại nói chung, việc học tiếng Việt là cả một sự thử thách đòi hỏi nhiều thời gian và lòng kiên nhẫn. Tuy nhiên với tinh thần tận tâm dạy dỗ của các thầy cô, cùng sự siêng năng học tập của các em, và quan trọng nhất là tinh thần tham gia khích lệ quý báu của các phụ huynh, chúng ta hãy cố gắng và hy vọng rằng con cháu của chúng ta sẽ thành công trong việc học hỏi và bảo tồn tiếng mẹ đẻ. “*Tôi yêu tiếng nước tôi từ khi mới ra đời*” [Phạm Duy]. Hãy cùng nhau hy vọng rằng con cháu của chúng ta sẽ hiểu được ý nghĩa sâu sắc trong câu ca này.

Heo May

